

Innehåll

Syfte	sid. 3
Konstruktion och avgränsningar	sid. 3
Disposition	sid. 4
Uppgiften	sid. 5
Resonemang kring ämnesplanens syfte, centrala innehåll och kunskapskrav	sid. 6
Hur relateras ämnets syfte till uppgiften?	sid. 6
Vilket centralt innehåll utgår uppgiften ifrån?	sid. 6
Vilken del av kunskapskraven utgår uppgiften ifrån?	sid. 8
Vad kännetecknar svar på olika nivåer i relation till den aktuella delen av kunskapskraven?	sid. 9
Vilken progression finns i själva uppgiften?	sid. 10
Bedömningsmatris med kommentarer	sid. 11
Bedömningsaspekter	sid. 12
Innehållslig bredd och djup samt begreppsanvändning	sid. 12
Samband, analys och slutsatser	sid. 13
Att koppla redogörelse till analys	sid. 13
Exempel på autentiska elevsvar	sid. 14
Exempel på elevsvar med översiktliga redogörelser och analyser	sid. 14
Exempel på elevsvar med utförliga redogörelser och analyser	sid. 16
Exempel på elevsvar med utförliga och nyanserade redogörelser och analyser	sid. 18
Har längden på provsvaret någon betydelse?	sid. 22
Ska elevens språkliga förmåga vägas in i bedömningen?	sid. 23
Hur bedömer man svar som inte uppfyller aktuellt kunskapskrav för en viss nivå?	sid. 23

Hur kan uppgiften användas i undervisningen?	sid. 24
Vilken betydelse kan undervisningen ha?	sid. 25
Yrkesprogram och högskoleförberedande program	sid. 26
Hur kan stödet användas i formativt syfte?	sid. 26
Bilaga 1 - Uppgiften	sid. 26
Bilaga 2 – Möjliga överföringsvärden till andra ämnen	sid. 27

Syfte

Syftet med det här bedömningsstödet är att bidra till en likvärdig bedömning och i förlängningen en likvärdig betygssättning i ämnet samhällskunskap. I stödet konkretiseras delar av kunskapskraven för kurserna samhällskunskap 1a1 och samhällskunskap 1b, vilket gör att stödet kan användas på såväl yrkesprogram som på högskoleförberedande program.

Bedömningsstödet är konstruerat i syfte att konkretisera den första meningen i kunskapskraven som handlar om progressionsuttrycken **översiktligt**, **utförligt** samt **utförligt och nyanserat**. De tre fetstilta progressionsuttrycken visar progressionen mellan de tre betygsnivåerna E, C och A:

Eleven kan **översiktligt/utförligt/utförligt och nyanserat** redogöra för och analysera olika samhällens organisation och samhällsförhållanden samt de bakomliggande idéerna.

Bedömningsstödet kommer även att behandla den tredje meningen i kunskapskraven då denna hänger ihop med den första meningen genom att elevens förmåga att i sin analys förklara samband och dra slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation preciseras:

I sin analys förklarar eleven **enkla/komplexa samband och drar enkla/välgrundade/välgrundade** slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation.¹

Konstruktion och avgränsningar

Den elevuppgift som ingår i bedömningsstödet handlar om de samhällsvetenskapliga begreppen makt och påverkan kopplat till de två samhällsorganisationerna demokrati och diktatur. Uppgiften är tänkt att ge eleven en möjlighet att redogöra för samt analysera och dra slutsatser kring olika samhällsorganisationer och samhällsförhållanden med utgångspunkt i relevanta samhällsvetenskapliga begrepp. Frågorna öppnar upp för olika typer av svar men de är samtidigt väl avgränsade. Vidare är innehållet av sådan art att samtliga elever borde känna igen sig och kunna besvara frågorna eftersom uppgiften berör en så pass central del av samhällskunskapsämnet.

Bedömningsstödet är utarbetat tillsammans med verksamma samhällskunskapslärare som arbetar på olika gymnasieskolor i Sverige. Över 300 elever, på såväl yrkesprogram som på högskoleförberedande program, har besvarat den uppgift som ingår i stödet.

Bedömningsstödet har inte för avsikt att ta upp samtliga delar av kunskapskraven för de två kurserna samhällskunskap 1a1 respektive 1b. Stödet är inte heller tänkt att ge exakta svar på hur man som lärare gör bedömningar eller sätter betyg. Det är snarare tänkt att ge vägledning kring hur de aktuella progressionsuttrycken kan tolkas med utgångspunkt i en specifik uppgift som är utprövad av lärare och elever.

Bedömningsstödet tar sin utgångspunkt i att den uppgift som ingår i stödet, i likhet med andra former av övningar och examinationsuppgifter, kan användas i formativt syfte, det vill säga för att se vad eleven kan utveckla och hur.

1. Notera att i kunskapskraven för C anges enbart att eleven förklarar samband (som varken är enkla eller komplexa).

En förhoppning är att bedömningsstödet kan bidra till att klargöra hur man som lärare kan tolka och konkretisera kunskapskraven. Stödet är tänkt att fungera som en utgångspunkt när kollegor samtalar med varandra i syfte att skapa en mer likvärdig bedömning i ämnet samhällskunskap. Slutligen ger stödet också viss vägledning i andra ämnen vars kunskapskrav innehåller samma progressionsuttryck som dem som står i fokus för detta bedömningsstöd.

Disposition

Först presenteras den elevuppgift som ligger till grund för bedömningsstödet. Därefter kommenteras ämnesplanens syfte och de delar av det centrala innehållet och kunskapskraven för kurserna samhällskunskap 1a1 och 1b som stödet berör. I bedömningsstödet ingår en bedömningsmatris som är tänkt att ge stöd avseende hur kunskapskraven kan tolkas. Stödet innehåller även exempel på autentiska elevsvar.

I bedömningsstödet ges även vägledning kring hur man som lärare kan resonera angående bland annat provsvarens längd och hur uppgiften kan användas i undervisningen. Här tas även undervisningens betydelse i relation till bedömning upp och hur stödet kan användas i formativ mening, det vill säga i syfte att utveckla elevers lärande. Avslutningsvis dras paralleller i form av överföringsvärde av bedömningsaspekter till andra ämnen, som historia och naturkunskap.

Elevuppgiften *Att leva i en demokrati eller i en diktatur* återfinns på nästa sida i bedömningsstödet, men den ligger även som en egen bilaga längst bak.

Uppgiften

Nedan följer den uppgift som ligger till grund för detta bedömningsstöd. Uppgiften har utarbetats i samarbete med lärare och elever som läser kursen samhällskunskap 1a1 och 1b. Eleverna har, utan hjälpmedel, besvarat uppgiften i klassrummet i form av ett skriftligt prov. De har haft mellan 60 minuter till 80 minuter till sitt förfogande.

Att leva i en demokrati eller i en diktatur

Ett land kan styras på olika sätt och detta påverkar människors liv. Människors möjlighet att påverka samhället kan se olika ut beroende på om de lever i en demokrati eller i en diktatur.

Makt innebär en möjlighet att påverka till exempel hur samhället ska vara uppbyggt och fungera. Om någon påverkar någon annan att handla på ett visst sätt utövas makt. Det finns olika typer av makt och olika maktmedel, det vill säga olika sätt att använda makt. Olika grupper i samhället har också olika möjlighet att påverka och utöva makt.

Du ska nu besvara följande frågor som handlar om hur makt och påverkan kan se olika ut i en demokrati och i en diktatur.

Skriv en sammanhängande text och försök att vara så utförlig som möjligt i ditt svar.

- Jämför ett demokratiskt styrelseskick med en diktatur. Vad kännetecknar dessa olika styrelseskick? Ta fram flera olika saker och förklara skillnaderna.
- Vilka maktmedel kan användas i en demokrati respektive i en diktatur? Hur och varför används dessa?
- Vilka möjligheter respektive svårigheter har människor att påverka samhällets utveckling i en demokrati respektive i en diktatur?

Följande del av kunskapskraven prövas i uppgiften:

E	C	A
Eleven kan översiktligt redogöra för och analysera olika samhällens organisation och samhällsförhållanden samt de bakomliggande idéerna/.../. I sin analys förklarar eleven enkla samband och drar enkla slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation.	Eleven kan utförligt redogöra för och analysera olika samhällens organisation och samhällsförhållanden samt de bakomliggande idéerna/.../. I sin analys förklarar eleven samband och drar välgrundade slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation.	Eleven kan utförligt och nyanserat redogöra för och analysera olika samhällens organisation och samhällsförhållanden samt de bakomliggande idéerna/.../. I sin analys förklarar eleven komplexa samband och drar välgrundade slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation.

Resonemang kring ämnesplanens syfte, centrala innehåll och kunskapskrav

Nedan förs resonemang kring ämnesplanen för samhällskunskap på gymnasieskolan och de två kurserna samhällskunskap 1a1 och 1b. Detta görs i relation till det syfte, det centrala innehåll och de kunskapskrav i ämnesplanen som behandlas i detta bedömningsstöd. Avsikten är alltså inte att kommentera ämnesplanens totala innehåll utan enbart de delar som är aktuella för den uppgift som stödet utgår ifrån.

Hur relateras ämnets syfte till uppgiften?

Ett syfte med undervisningen i ämnet samhällskunskap är, enligt ämnesplanen, att eleverna ”utvecklar kunskaper om människors livsvillkor” bland annat kring frågor som rör makt, demokrati och mänskliga rättigheter. Undervisningen ska vidare ”bidra till att skapa förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällslivet”. Eleverna ska, genom undervisningen, ges förutsättningar att utveckla sina ”kunskaper om demokrati och de mänskliga rättigheterna” samt olika samhällsförhållanden och samhällens organisation utifrån olika perspektiv. De ska även utveckla ”kunskaper om historiska förutsättnings betydelse samt hur olika ideologiska, politiska, ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållanden påverkar och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer”.

Ovanstående delar av syftesbeskrivningen utgör en utgångspunkt för detta bedömningsstöd. Den uppgift som ingår i bedömningsstödet är relativt vid till sin uppbyggnad och till sitt innehåll vilket gör att en stor del av ämnesplanens syftesformuleringar kan komma i fråga. Här kan dock tilläggas att samtidigt som uppgiften är vid kan den avgränsas beroende på vad undervisningen fokuserar på och i vilket undervisningssammanhang den används.

Vilket centralt innehåll utgår uppgiften ifrån?

Bedömningsstödet utgår främst från den första punkten i det centrala innehållet för kurserna samhällskunskap 1a1 och 1b. Innehållet är detsamma för båda kurserna så när som på den avslutande meningen, som därför är bortplockad i nedanstående citat:

Demokrati och politiska system på lokal och nationell nivå samt inom EU. Internationella och nordiska samarbeten. Medborgarnas möjligheter att påverka politiska beslut på de olika nivåerna. Maktfördelning och påverkansmöjligheter i olika system och på olika nivåer utifrån grundläggande demokratimodeller och den digitala teknikens möjligheter.²

2. Den sista meningen i ovanstående centrala innehåll har olika lydelse i kurserna samhällskunskap 1a1 och 1b. Kursen samhällskunskap 1b har följande avslutande mening: ”Politiska ideologier och deras koppling till samhällsbyggande och välfärdsteorier.” Politiska ideologier ingår inte i kursen samhällskunskap 1a1 utan här anges istället: ”Mediers innehåll och nyhetsvärdering i samband med frågor om demokrati och politik.” Mediers roll återfinns som en egen punkt i det centrala innehållet för kursen samhällskunskap 1b: ”Massmediers och informationsteknikens roll i samhället. Deras möjligheter att påverka människor och samhällsutvecklingen samt de möjligheter de ger människor att påverka. Mediers innehåll och nyhetsvärdering.” Mediers roll kan utgöra en naturlig infallsvinkel i den uppgift som ingår i stödet.

Uppgiften utgår alltså från ovanstående innehåll, men självklart kan även andra delar av kursernas centrala innehåll ingå eftersom makt och påverkan till exempel kan handla om ekonomiska och mediala aspekter eller grupperns sociala livsvillkor.³

I uppgiften ingår också de mänskliga rättigheterna så till vida att den öppnar upp för resonemang kring till exempel yttrandefrihet och demonstrationsfrihet. Såväl kursen samhällskunskap 1a1 som 1b innehåller följande centrala innehåll:

De mänskliga rättigheterna, vilka de är, hur det förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.

Detta är alltså aktuellt i den uppgift som ingår i bedömningsstödet. Uppgiften är dock inte tänkt att specifikt pröva elevers förmåga att redogöra för de mänskliga rättigheterna.

Med begreppet *politiska system* avses, i likhet med Skolverkets kommentarmaterial, framför allt ”fokus på hur makten fördelas i systemen samt hur de kan påverkas”.⁴ I enlighet med Skolverkets kommentarmaterial är uppgiften också ett led i att belysa frågan om vad demokrati är och att kunna se begreppet demokrati ur olika perspektiv i relation till medborgarnas roll och det politiska systemets funktion.⁵ Demokrati och diktatur betraktas alltså som två olika typer av politiska system och uppgiften är utformad för att se om eleven kan använda samhällsvetenskapliga begrepp som makt och påverkan.

Makt och *påverkan* är två centrala begrepp som man kan återkomma till flera gånger under en kurs i samhällskunskap. Ett formativt arbetssätt kan bidra till att eleverna under kursens gång kan utveckla sin förmåga att arbeta med dessa begrepp på ett relevant sätt i exempelvis analyser.

3. I uppgiften ingår också de mänskliga rättigheterna så till vida att den öppnar upp för resonemang kring till exempel yttrandefrihet och demonstrationsfrihet. Såväl kursen samhällskunskap 1a1 som 1b innehåller följande centrala innehåll: ”De mänskliga rättigheterna, vilka de är, hur det förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter”. Detta är alltså aktuellt i den uppgift som ingår i bedömningsstödet. Uppgiften är dock inte tänkt att specifikt pröva elevers förmåga att redogöra för de mänskliga rättigheterna.

4. Kommentarmaterial till gymnasieskolans ämnesplan i samhällskunskap, Skolverket 2011, s. 5 och 6.

5. Kommentarmaterial till gymnasieskolans ämnesplan i samhällskunskap, Skolverket 2011, s. 5-7.

Vilken del av kunskapskraven utgår uppgiften ifrån?

Den första delen av kunskapskravet, som är identiskt för såväl kursen samhällskunskap 1a1 som 1b, lyder i sin helhet:⁶

E	C	A
Eleven kan översiktligt redogöra för och analysera olika samhällens organisation och samhällsförhållanden samt de bakomliggande idéerna. Eleven kan också översiktligt redogöra för de mänskliga rättigheterna. I sin analys förklarar eleven enkla samband och drar enkla slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation. Dessutom kan eleven översiktligt redogöra för de historiska förutsättningarnas betydelse och dra enkla slutsatser om hur nutida samhällsförhållanden, exempelvis arbetslivets utveckling, påverkar och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer.	Eleven kan utförligt redogöra för och analysera olika samhällens organisation och samhällsförhållanden samt de bakomliggande idéerna. Eleven kan också utförligt redogöra för de mänskliga rättigheterna. I sin analys förklarar eleven samband och drar välgrundade slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation. Dessutom kan eleven utförligt redogöra för de historiska förutsättningarnas betydelse och dra välgrundade slutsatser om hur nutida samhällsförhållanden, exempelvis arbetslivets utveckling, påverkar och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer.	Eleven kan utförligt och nyanserat redogöra för och analysera olika samhällens organisation och samhällsförhållanden samt de bakomliggande idéerna. Eleven kan också utförligt och nyanserat redogöra för de mänskliga rättigheterna. I sin analys förklarar eleven komplexa samband och drar välgrundade slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation. Dessutom kan eleven utförligt och nyanserat redogöra för de historiska förutsättningarnas betydelse och dra välgrundade och nyanserade slutsatser om hur nutida samhällsförhållanden, exempelvis arbetslivets utveckling, påverkar och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer.

Eftersom det i den första meningen anges att eleverna ska redogöra för och analysera, och den tredje meningen förklarar hur analysen ska bedömas kommer bedömningsstödet att fokusera på den första meningen som kopplas till den tredje meningen om analysförmåga. I kommentarmaterialet till gymnasieskolans ämnesplan i samhällskunskap förklaras att den tredje meningen i ovanstående kunskapskrav syftar tillbaka på den första meningen. I kommentarmaterialet står det: ”Att redogöra för de mänskliga rättigheterna behöver alltså inte kopplas till analysen, utan kan ses som en mer separat del.”⁷ Eftersom det i den första meningen anges att eleverna ska redogöra för och analysera och den tredje meningen förklarar hur analysen ska bedömas kommer bedömningsstödet att fokusera på den första meningen som kopplas till den tredje meningen om analysförmåga.

Även om den mellanliggande meningen om mänskliga rättigheter inte specifikt står i fokus i detta bedömningsstöd kan frågor kring mänskliga rättigheter mycket väl ingå i undervisning och i elevsvar. De mänskliga rättigheterna hänger nära samman med vad som kän-

6. Hela delen av kunskapskravet prövas inte i uppgiften.

7. Kommentarmaterial till gymnasieskolans ämnesplan i samhällskunskap, Skolverket 2011, s. 6-8.

netecknar en demokrati respektive en diktatur och vilka möjligheter respektive svårigheter människor har att påverka samhällsutvecklingen. I uppgiften anges dock inte specifikt att eleverna ska redogöra för de mänskliga rättigheterna. Därför är meningen om de mänskliga rättigheterna borttagen i själva uppgiften för att göra det tydligt för eleverna vad bedömningen fokuserar på. Det kan annars finnas en risk att elever lägger ner mycket tid på att redogöra för de mänskliga rättigheterna istället för att fokusera på att se likheter och skillnader mellan demokratier och diktaturer respektive dra slutsatser kring olika maktmedel och människors möjligheter att påverka samhällsutvecklingen.

Vad kännetecknar svar på olika nivåer i relation till den aktuella delen av kunskapskraven?

Bedömningsstödet är tänkt att tydliggöra vilken progression som råder mellan progressionsuttrycken översiktligt/utförligt/utförligt och nyanserat (den första delen av den aktuella delen av kunskapskravet) samt vilken progression som råder mellan enkla/-/komplexa samband och enkla/välgrundade/välgrundade slutsatser (den tredje delen av den aktuella delen av kunskapskravet).⁸ Uppgiften öppnar upp för olika typer av svar:

Översiktligt svar med enkla samband och slutsatser: Ett mer kortfattat svar där eleven på ett ungefärligt sätt kan redogöra för och analysera två olika samhällens organisation och samhällsförhållanden. Eleven förklarar enkla samband och dra enkla slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation. Eleven tar med väsentliga delar, men är inte så exakt i sina svar.

Utförligt svar med samband och välgrundade slutsatser: Elevens svar är mer exakt, fylligt och innehållsrikt, såväl kvalitativt som kvantitativt. Eleven förklarar samband i sin analys och drar välgrundade slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation.

Utförligt och nyanserat svar med komplexa samband och välgrundade slutsatser: I ett utförligt och nyanserat svar med komplexa samband och välgrundade slutsatser visar eleven förmåga att se saker ur olika perspektiv. Vidare förklarar eleven mer komplexa samband och drar välgrundade slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation. Eleven visar att hon/han kan använda många samhällsvetenskapliga begrepp med god precision i sin analys och i sina slutsatser.⁹ Framför allt visar eleven en förmåga att problematisera, till exempel genom att väga in olika infallsvinklar och perspektiv.

Uppgiften ger läraren en möjlighet att bedöma om, och i vilken mån, eleven har förmåga att redogöra för och analysera det aktuella ämnesinnehållet. I själva uppgiften uppmanas eleverna inte uttryckligen att redogöra för och analysera. Däremot anges dessa begrepp i kunskapskraven. Därför behöver dessa ord behandlas i undervisningen.

Längre fram kommer ovanstående resonemang kring progressionen att förtydligas och fördjupas med hjälp av en matris.

8. Stödet utgår ifrån de förtydligande kring progressionsuttrycken som anges i Gymnasieskola 2011, Skolverket 2011, s. 56.

9. Jämför Gymnasieskola 2011, Skolverket 2011, s. 56.

Vilken progression finns i själva uppgiften?

Delfrågorna som ingår i uppgiften kan delvis ses som en form av progression i sig självt. Den första delfrågan handlar om att ta fram kännetecken för ett demokratiskt styrelseskick respektive en diktatur samt att ta fram likheter och skillnader mellan dessa samhällsorganisationer. De följande två delfrågorna är tänkta att ge elever möjlighet att visa sin förmåga att resonera kring olika maktmedel och analysera hur och varför dessa används samt att analysera människors möjlighet att påverka samhällets utveckling i respektive system. Det är dock viktigt att uppgiften ses och bedöms som en helhet trots delfrågorna. Elever kan välja att besvara frågorna i turordning eller att väva samman de olika delfrågorna.

Bedömningsmatris med kommentarer

Den aktuella delen av kunskapskraven konkretiseras i nedanstående matris.

	E	C	A
Aktuell del av kunskapskrav	Eleven kan översiktligt redogöra för och analysera olika samhällens organisation och samhällsförhållanden samt de bakomliggande idéerna. I sin analys förklarar eleven enkla samband och drar enkla slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation.	Eleven kan utförligt redogöra för och analysera olika samhällens organisation och samhällsförhållanden samt de bakomliggande idéerna. I sin analys förklarar eleven samband och drar välgrundade slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation.	Eleven kan utförligt och nyanserat redogöra för och analysera olika samhällens organisation och samhällsförhållanden samt de bakomliggande idéerna. I sin analys förklarar eleven komplexa samband och drar välgrundade slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation.
Bedömningsaspekter	E-kvalitet	C-kvalitet	A-kvalitet
<i>Innehållslig bredd och djup samt begreppsanvändning</i>	<p>Elevens svar innehåller väsentliga delar av det centrala innehållet.</p> <p>Eleven använder relevanta samhällsvetenskapliga begrepp, emellanåt med låg precision, det vill säga begreppen används inte alltid helt korrekt eller i rätt sammanhang. Begreppsanvändningen kännetecknas av att eleven räknar upp begrepp utan att i någon högre grad använda dem i analys och slutsatser.</p>	<p>Elevens svar är mer exakt och innehållsrikt, såväl kvantitativt som kvalitativt, där flera av innehållets centrala delar tas med.</p> <p>Eleven använder i hög utsträckning relevanta samhällsvetenskapliga begrepp, i huvudsak med hög precision, det vill säga begreppen används på ett korrekt sätt och i rätt sammanhang i analys och slutsatser.</p>	<p>Elevens svar är än mer exakt och innehållsrikt, såväl kvantitativt som kvalitativt, där de flesta av innehållets centrala delar tas med ur olika perspektiv.</p> <p>Eleven använder genomgående relevanta samhällsvetenskapliga begrepp med hög precision, det vill säga begreppen används på ett korrekt sätt och i rätt sammanhang i analys och slutsatser.</p>
<i>Samband, analys och slutsatser</i>	<p>Eleven förklarar likheter, skillnader och samband. De samband som anges är linjära och sällan i flera led.</p> <p>Analys och slutsatser är allmänt hållna och görs ibland på subjektiva grunder utan att alltid ha stöd i sakförhållanden.</p>	<p>Eleven förklarar likheter, skillnader och samband. De samband som anges är linjära och emellanåt i flera led eller i form av icke-linjära samband.</p> <p>Analys och slutsatser är emellanåt specifika till sin karaktär och eleven förtydligar dem genom t.ex. relevanta förklaringar och exempel eller genom att dra paralleller. Samband och slutsatser förklaras med stöd i fakta och sakförhållanden.</p> <p>Eleven kan ibland problematisera och ta fram relevanta invändningar och motargument.</p>	<p>Eleven förklarar likheter, skillnader och samband. De samband som anges är linjära och ofta i flera led eller i form av icke-linjära samband.</p> <p>Analys och slutsatser konkretiseras ofta med hjälp av flera tydliga och relevanta exempel och förklaringar eller genom att eleven drar paralleller. Samband och slutsatser förklaras med stöd i fakta och sakförhållanden.</p> <p>Eleven har en problematiserande prägel på texten och gör relevanta invändningar och motargument. Eleven väger in flera olika aspekter och ser saker ur olika perspektiv genom att vrida och vända på argumenten.</p>

I matrisen har den aktuella delen av kunskapskraven konkretiserats. Tanken är att matrisen och tillhörande kommentarer ska kunna ge vägledning och stöd även vid andra typer av uppgifter och bedömningstillfällen än den som ingår i detta bedömningsstöd.

Matrisen har delats in i två huvuddelar. Den första handlar om innehållslig bredd och djup samt elevens förmåga att använda ämnesspecifika begrepp. Den andra delen handlar om elevens förmåga att se samband, analysera och dra slutsatser. Denna uppdelning är gjord för att skapa en ökad tydlighet avseende vad som ska bedömas och för att den formativa återkopplingen till eleven kan bli tydligare, men självklart går dessa två delar ihop i bedömningen av elevens kunskaper. Eleven behöver till exempel använda relevanta samhällsvetenskapliga begrepp när han eller hon gör en analys eller förklarar likheter och skillnader mellan olika samhällsorganisationer.

Matrisen ska inte heller läsas så som att den övre delen om innehållslig bredd och djup enbart handlar om progressionsuttrycken översiktligt, utförligt och utförligt och nyanserat och den nedre delen enbart handlar om att förklara mer eller mindre komplexa samband, utan matrisen ska ses som en helhet.

Bedömningsaspekter

Nedan följer en fördjupad beskrivning av varje bedömningsaspekt (det vill säga vad man som lärare kan titta och ta fasta på när man bedömer resonemangens kvalitet utifrån de angivna progressionsuttrycken) som presenterades i matrisen.

Innehållslig bredd och djup samt begreppsanvändning

Elevens förmåga att använda samhällsvetenskapliga begrepp är en av bedömningsaspekterna. Att kunna redogöra för begrepp och att kunna använda relevanta begrepp i exempelvis en analys är en central bedömningsaspekt oavsett vilket innehåll eller vilken del av kunskapskraven som prövas.

Med innehållslig bredd och djup avses i vilken mån eleven i sitt svar tar med det centrala innehållet som uppgiften behandlar. Vilket detta centrala innehåll är kan variera beroende på uppgift och på vilken undervisning som har bedrivits. Den uppgift som ingår i detta bedömningsstöd är så pass vid att elevsvaren kan se olika ut bland annat beroende på undervisningens innehåll.

Den progression som finns mellan de olika kunskapskraven utgörs bland annat av hur stora delar av det centrala innehållet som eleven tar med. Det finns alltså en kvantitativ dimension. Det finns även en kvalitativ dimension, exempelvis vilket djup eleven har i sina resonemang och hur exakt eleven är i sitt svar. Det handlar även om i vilken mån eleven kan se saker ur olika perspektiv.

Elevens förmåga att använda ämnesspecifika begrepp handlar om i vilken mån eleven visar att han eller hon behärskar för uppgiften relevanta samhällsvetenskapliga begrepp. Det kan innebära att eleven använder begrepp med högre eller lägre precision, det vill säga om de förklaras korrekt och används i rätt sammanhang. Vidare kan det handla om på vilket sätt eleven använder relevanta begrepp i analys och slutsatser. Även här finns såväl en kvantitativ som kvalitativ dimension.

För att uppfylla kvaliteter för A-nivån krävs det exempelvis att eleven, utöver att ta upp innehållet, även använder relevanta samhällsvetenskapliga begrepp i rätt sammanhang och ur olika perspektiv. Det som gör ett svar utförligt och nyanserat handlar således framför allt om elevens förmåga att redogöra för och analysera utifrån olika perspektiv.

Samband, analys och slutsatser

Progressionen när det gäller elevens förmåga att förklara samband, att dra slutsatser och se likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation handlar om såväl en kvantitativ dimension som en kvalitativ dimension.

När det gäller förmågan att se samband kan det innebära att enkla samband, som anges i kunskapskraven för E, är linjära och sällan i flera led. Progressionen upp till kunskapskraven för C respektive A innebär att eleven kan se allt mer komplexa samband, det vill säga sambanden kan vara i flera led eller/och icke-linjära. Ett samband som är i flera led kan visa på att om X så leder det till Y som i sin tur leder till Z. Ett icke-linjärt samband kan exempelvis vara att X leder till Y som i sin tur kan leda till Z1 eller Z2 alternativt ett cirkulärt samband där till exempel X leder till Y som leder till Z som i sin tur åter kan påverka X.

I analyser och slutsatser krävs, för de högre kunskapskraven C och A, att eleven kan förklara sina slutsatser med ett tydligt stöd i fakta och sakförhållanden, det vill säga de ska vara **välgrundade**. De kan även konkretiseras och förtydligas med hjälp av till exempel relevanta exempel. För nivån för A betyder det också att eleven problematiserar och gör relevanta invändningar och motargument. Eleven ser saker ur olika perspektiv och vrider och vänder på argumenten. På E-nivån kan elevens enkla slutsatser vara mer allmänt hållna och vila på mer subjektiva grunder utan att alltid ha stöd i sakförhållanden.

Att koppla redogörelse till analys

Den aktuella delen av kunskapskravets första mening lyder (progressionsuttrycken anges efter varandra):

Eleven kan **översiktligt/utförligt/utförligt och nyanserat** redogöra för och analysera olika samhällens organisation och samhällsförhållanden samt de bakomliggande idéerna.

Som konstaterats tidigare är en utgångspunkt i bedömningsstödet att redogörelsen och analysen hänger samman och att den efterföljande meningen, som handlar om vad eleverna ska göra i sin analys, syftar tillbaka på den ovanstående meningen.

I sin analys förklarar eleven **enkla/ /komplexa** samband och drar **enkla/välgrundade/ välgrundade** slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation.

I nästa kapitel används autentiska elevsvar i resonemangen kring de progressionsuttryck som främst står i fokus i detta bedömningsstöd. Detta görs genom att även elevens förmåga att analysera och förklara samband tas med i resonemanget. Det handlar alltså inte enbart om att kunna redogöra för.

Exempel på autentiska elevsvar

Här ges exempel på autentiska elevsvar som har bedömts motsvara den aktuella delen av kunskapskraven för E, C och A. Resonemang förs även kring bland annat elevsvarens längd och hur man kan resonera om ett elevsvar inte motsvarar ett viss del av ett kunskapskrav.

Exempel på elevsvar med översiktliga redogörelser och analyser

Autentiskt elevsvar 1: Har bedömts motsvara nivån för E (det vill säga det är **översiktligt** och eleven redogör för **enkla** samband och **enkla** slutsatser).

Diktatur vs demokrati

Bilden av en diktatur är att all makt ligger i händerna på en stark ledare. I vissa diktaturer, till exempel Cuba stämmer detta. Men i bland annat Kina stämmer det inte. I en demokrati är det väldigt vanligt att man har ett antal folkvalda personer som representerar resten av befolkningen. En starkt utmärkande egenskap hos demokratin är att den är så pass långsam. Detta beror på att alla ska få komma till tals innan beslut fattas. I en diktatur däremot går saker snabbare, eftersom där behöver man bara ta hänsyn till ledaren, eller ledarnas önskemål och tankar.

En annan skillnad är att i en diktatur kan bli kastad i fängelse utan rättegång. I en demokrati däremot finns det rätt säkerhet. Vilket betyder att alla har rätt till en rättvis rättegång. En tredje skillnad mellan en diktatur och en demokrati är att i en diktatur har man inte yttrandefrihet. Yttrandefriheten är en självklarhet i alla fall de flesta demokratier.

Ett maktmedel som används i demokratier (och i diktaturer också för den delen) är övervakningskameror. Dom inskränker på den personliga friheten eftersom det finns överallt i storstäderna. Just när det gäller kameror så är det ingen större skillnad mellan världens diktaturer och världens demokratiska land. Skälet till att man har kameror är för att kunna övervaka människor. Kamerorna hjälpte dock inte speciellt mycket i London när al-qaida sprängde två bilbomber där. Med andra ord är det rätt så värdelöst att ha kameror.

Ett maktmedel som diktaturer brukar sig av är att dom kan skicka ut poliser på gatorna för att slå ner oskyldiga och arresterar folk. Detta hände i Tunisien under den arabiska våren. Regimen gjorde detta för att sprida skräck bland folket. Dock så fick det motsatt effekt. Det gjorde bara folk argare. Det som hände var att folket tröttnade på att leva i en diktatur. Dom valde att ändra samballet dom levde i. Svårigheten med det var att regimen kommenderade ut armén på gatorna. Detta ledde till att folk blev dödade, samtidigt så var revolution deras enda möjlighet till ett drägligare liv.

I en demokrati däremot så har man mycket större möjlighet att påverka. Du kan t.ex. be din riksdagsledamot ta upp ditt förslag till förändring i riksdagen. Svårigheten med detta är att det kommer att ta tid innan ditt förslag tas upp i riksdagen eftersom demokrati är ett så pass långsamt system.

Eleven tar upp väsentliga delar av det aktuella innehållet och använder några relevanta begrepp, som exempelvis diktatur och rättssäkerhet. Eleven skulle kunna använda fler begrepp och förklara dem tydligare.

Eleven kan förklara några likheter och skillnader mellan en diktatur och en demokrati, bland annat när det gäller yttrandefrihet. De samband som anges är linjära och oftast i ett led. Eleven kan analysera och dra slutsatser, exempelvis kring den arabiska våren. Elevens slutsatser är dock allmänt hållna och de har inte alltid har stöd i sakförhållanden, exempelvis när eleven talar om övervakningskameror. Eleven skulle kunna ge fler förklaringar till

vilka möjligheter respektive svårigheter människor har att påverka samhällets utveckling.
Autentiskt elevsvar nummer 2: Har bedömts motsvarara nivån för E (det vill säga det är **översiktligt** och eleven drar **enkla** samband och **enkla** slutsatser).

Ett demokratiskt styrelseskick kännetecknas med att man rösta fram ett parlament och en diktatur kännetecknas med att det är en eller ett fåtal personer som har makten. I en diktatur kränks ofta de mänskliga rättigheterna och man styr ofta efter eget huvud och bryr sig inte så mycket om folkets åsikter. Men i en demokrati är mänskliga rättigheterna mycket vanliga och folket bestämmer. I en diktatur är det vanligt att man använder maktmedel t.ex. hot och våld för att få igenom sin vilja. I en representativ demokrati får man igenom sin vilja genom att locka väljare på olika sätt (löften).

Maktmedel som används i en diktatur är t.ex. hot och våld. Då kan man använda maktmedel om någon tycker annorlunda än dom/den som styr landet. Det kan vara bl.a. åsikter om religion eller politik. Och man använder dom här maktmedlen i diktaturer om den/dom styrandes åsikter ifrågasätts. I en demokrati kan man också använda maktmedel som hot och våld men inte för att de styrandes (parlamentets) åsikter ifrågasätts. I demokratin kan man använda de här maktmedlen för t.ex. folkets säkerhet ska säkras.

Svårigheter som människor i diktaturer har att påverka samhällets utveckling är att det är svårt att göra sin röst hörd utan våld och det måste vara en stor grupp som är villiga att använda våld för att få sina åsikter hörda annars kommer det vara en stor risk att man hamnar i fångelse/dödas/torteras. Svårigheterna i demokratier för att folket ska påverka samhället är att när man röstar kan det kännas som att man vill uttrycka sin åsikt men att det finns så många åsikter att man tycker att ens egen åsikt ändå inte räknas. Åsikterna är inte bara svart eller vitt, rätt eller fel, det finns så mycket plats emellan rätt och fel och det som är rätt för a är fel för b.

Eleven tar upp väsentliga delar av det aktuella innehållet som till exempel skillnader mellan demokrati och diktatur. Elevens svar innehåller några relevanta begrepp som förklaras. Eleven förklarar enkla linjära samband som är i ett led, exempelvis att våld används i en diktatur om den ”styrandes åsikter ifrågasätts”. Svaret skulle kunna utvecklas genom att eleven anger fler relevanta begrepp som sätts in i ett sammanhang. Eleven skulle även kunna utveckla svaret genom att ge fler relevanta förklaringar och exempel samt dra slutsatser utifrån sakförhållanden. Slutsatserna kan utvecklas genom fler och tydligare exempel. Eleven skulle också kunna ge fler exempel på vilka möjligheter människor har att påverka. Det sista resonemanget om svårigheter med att påverka i en demokrati skulle exempelvis kunna förtydligas och problematiseras. Eleven skriver att en svårighet med demokrati är att människor känner att deras röst inte räknas. Här skulle eleven exempelvis kunna förklara att å ena sidan har människor i en demokrati möjlighet att påverka genom att rösta, men å andra sidan kan människor känna att deras röst inte räknas eller jämföra med en diktatur där människor inte har möjlighet att påverka genom att rösta på flera olika partier.

Exempel på elevsvar med utförliga redogörelser och analyser

Autentiskt elevsvar nummer 3 har bedömts motsvara den aktuella delen av kunskapskraven för C, det vill säga det är **utförligt** och eleven förklarar samband och drar **välgrundade** slutsatser.

Demokrati betyder att landet styrs av folket. Folket kan göra sin röst hörd gällande vilka de tycker ska styra landet och oftast även delta i folkomröstningar. Makten ligger hos folket, folket ger makten åt politikerna, som sedan styr landet. Utan folket skulle politikerna aldrig kunna få igenom sina förslag, för om ingen röstar på dem får de ju ingen makten. Om man istället går ifrån denna princip och styr och ställer efter eget tycke utan att ta hänsyn till vad folket tycker och vad som är bäst för dem, får man en diktatur. Landet styrs då oftast av 1 person eller 1 parti, som folket inte har valt eller som de tvingats välja. Fast ibland kan det vara så att folket väljer en person eller ett parti i en demokratisk process men som sedan tar över och omvandlas till en diktatur. Så var till exempel fallet med Hitler och hans nationalsocialistiska parti. När han fått makten genom folkeval utnämnde han Tyskland till en diktatur.

En viktig skillnad mellan demokratier och diktaturer är synen och hanteringen av de mänskliga rättigheterna, speciellt yttrandefriheten. I Sverige får vi till exempel gå runt på gatan eller skriva i tidningen och säga att vi tycker att Reinfeldt är en dålig statsminister. Om du gör detta i en diktatur är chansen stor att du hamnar i fängelse eller värre utan någon anledning än att du inte tycker och tänker så som makthavarna tycker att du ska tänka. Då kränks också ofta rätten till rättegång och rättvist straff. Ett exempel är till exempel konstnären Ai Wei Wei i Kina som fängslades på grund ut av att han kritiserade landets politik, eller fallet med Pussy Riot i Ryssland.

För att behålla makten i en diktatur används ofta våld eller hot om våld. I en demokrati har ju som sagt folket makten och för att få folket på sin sida lovar politikerna om förbättring och trygghet, motsatsen till en diktatur, om folket röstar på dem.

Det kan verka som självklart att demokrati är bra och auktoritärt styre dåligt, men det är sällan endast svart och vitt. Det finns nackdelar och fördelar med båda sätten att styra. Till exempel krävs ofta långa byråkratiska processer för att fatta beslut i en demokrati medan man i en diktatur oftast inte tar särskilt mycket hänsyn och därför fattar snabba beslut. Resultatet blir dock oftast att beslutet inte blir det bästa för folket, men ibland kanske ett snabbt beslut måste fattas, vem vet? En annan sak som kan vara svår i en demokrati är att få sin röst hörd bland alla andra som också vill göra just sin röst hörd. Å andra sidan har du oftast ingenting alls att säga till om. Så ibland kanske man måste göra lite uppoffringar för det som nog ändå blir bäst i slutändan. För även om vi ibland känner oss missnöjda med de beslut som fattas, ska vi vara väldigt glada att vi lever i en demokrati, för de beslut som fatta är oftast för vårt eget bästa. Medan makthavare i diktaturer oftast lägger större vikt vid personlig vinst än folkets bästa.

Elevens svar är innehållsrikt, såväl kvalitativt som kvantitativt. Eleven tar fram flera centrala delar av det aktuella innehållet. Eleven har förmåga att använda flera relevanta begrepp i analyser och slutsatser. Begreppen används i huvudsak med hög precision. Exempelvis förklarar eleven med hög precision begreppen demokrati och diktatur.

Eleven förtydligar sina resonemang med hjälp av relevanta exempel. Ett sådant exempel finns i det andra stycket där eleven förklarar skillnaden mellan en demokrati och en diktatur avseende mänskliga rättigheter (yttrandefrihet). Här ger eleven tydliga exempel från Sverige samt från Kina och Ryssland. Slutsatser förklaras med stöd i fakta, exempelvis när eleven resonerar om hur Tyskland blev en diktatur. Emellanåt kan eleven problematisera

och komma med invändningar. Eleven resonerar exempelvis kring för- och nackdelar med de båda systemen och att det "sällan är svart och vitt", bland annat när det gäller hur beslut ska fattas. Eleven förklarar linjära samband som emellanåt är i flera led. Eleven utvecklar däremot inte sitt resonemang om människors möjligheter och svårigheter att påverka samhället eller vilka maktmedel som används. Här skulle svaret kunna utvecklas såväl kvantitativt som kvalitativt genom att ta fram olika perspektiv.

Autentiskt elevsvar nummer 4 har bedömts motsvara den aktuella delen av kunskapskraven för C, det vill säga det är **utförligt** och eleven förklarar samband och drar **välgrundade** slutsatser.

I en diktatur är det en eller ett fåtal människor som styr efter eget huvud utan att ta hänsyn till vad folket tycker. Det finns flera olika diktaturer. Monarki = envælde går i arv, kung och drottning, kejsare. Monarki finns idag i Saudiarabien. Aristokrati = överklassvälde, mäktiga släkter styr. Aristokrati finns idag i Förenta Arabemiraterna. Teokrati = Religjöst styre, finns idag i Iran. Militärdiktatur = En general som styr, finns i dag i Burma. Partidiktatur = Ett parti, finns idag i Kina. I demokrati däremot får folket ha inflytande i frågor som rör dem själva. De finns två olika sorters demokrati, representativ och direkt demokrati. Representativ demokrati är när folket väljer en politiker till riksdagen och så får den personen välja och bestämma åt en. Det som är bra med representativ demokrati är att man behöver inte ta några stora beslut själva och man behöver inte vara jätteinsatt i allt. Nackdelen är att man inte riktigt vet vad som pågår i riksdagen och vad de beslutar. Direkt demokrati är när folket är med i folkomröstningar utan mellanhänder. Fördelen med det är att man får vara med och bestämma om allting men nackdelen är att när de blir för många som vill var med och rösta behöver man ha stora lokaler etc.

Diktaturer är i allmänhet mycket striktare och hårdare än demokratier. I totalitära diktaturer har man tagit ett steg till för att kontrollera medborgarna igenom angiverisystem. Angiverisystem innebär att folk går och anmäler varandra om man gått emot regimens vilja och det brukar leda till hårda straff. I demokratier i andra hand så får man tycka vad man vill utan att bli tillfångatagen och torterad. I demokrati så lyssnar man på vad folket vill och agerar efter det, det vill säga vilken politiker/ parti som folket vill ha. I diktaturer så har man i andra hand inte så mycket att säga till om.

Maktmedel är de medel man använder för att få personer på sin egen sida och att få dem göra som man vill. Inom diktaturer använder man lite hårdare maktmedel, man kan använda våld, propaganda men även skolan och arbetsplatsen. I demokratier åker politiker ut och håller tal i olika städer för att få folket på sin egen sida. Att diktaturer använder skolor som maktmedel är för att man vill få in i folkets huvuden redan när de är barn att man ska följa regimen och vad som är rätt och fel så att det växer upp med det.

Formella vägar betyder att man går och röstar och går med i ett parti och sedan skriver till en politiker vad man vill och berättar vad man vill ändra på. Så är det i demokratier med det är lite svårare att få sin åsikt hörd i en diktatur. Dels för att det är förbjudet att tycka någonting annat än som det ska vara och också för att det oftast bara finns ett parti i diktaturer. Informella vägar innebär lobbying, propaganda, protester på gatorna m.m. Om detta skulle förekomma i ett land med demokrati så skulle det inte hända så mycket men om detta skulle hända i ett land med diktatur skulle man bli hårt straffad. Att försöka föra fram sin åsikt och göra skillnad i riksdagen är väldigt svårt som en vanlig medborgare. Många har gett upp hoppet om de bor i ett land med demokrati. Riksdagen och deras beslut känns väldigt avlägsna. Men om man vill göra skillnad kan man gå med i ett parti i sin egen kommun och sätta sig in i frågorna där och påverka. I diktaturer så går det knappt att påverka eftersom att det är en person som styr och den personen tar ofta ingen hänsyn till vad folket tycker och tänker.

Demokratiindex är en lista på the economist som listar graden demokrati i världen. Det kollar på fem olika saker:

1. *Valprocessen i länder + pluralism*
2. *Hur regeringen/ staten fungerar*
3. *Politiken inflytande*
4. *Politisk kultur*
5. *Civilas rättigheter och medias rättigheter.*

Det som toppar listan, det som fått högst poäng inom dessa 5 frågor är funktionella demokratier. Det är länder där folket är politiskt involverade, regeringen funkar bra och media är oberoende. T.ex. Sverige, USA. Demokratier med anmärkning är länder där det funkar relativt bra och folket har fria val men det är något som inte fungerar. Hybrida regimer är länder med knappt några fria val och de förekommer ofta korruption i landet. Auktoritära regimer har inga fria val alls och dessa länder brukar vara rena diktaturer, t.ex. Kina, Ryssland.

Elevens svar är innehållsrikt. Eleven tar fram flera centrala delar av det aktuella innehållet kring likheter och skillnader mellan demokrati och diktatur samt maktmedel och påverkansmöjligheter.

Svaret inleds med att eleven räknar upp flera relevanta begrepp som i huvudsak förklaras med hög precision, men de används inte i ett sammanhang. Längre fram i svaret visar dock eleven förmåga att använda relevanta begrepp i analyser och slutsatser, exempelvis i resonemangen kring formella och informella vägar. Eleven förklarar likheter och skillnader mellan en demokrati och en diktatur. De samband som anges är linjära och eleven förtydligar sina slutsatser genom att ge exempel.

Eleven skulle kunna utveckla sin förmåga att problematisera och se saker ur olika perspektiv. I sitt resonemang om informella vägar skulle eleven exempelvis kunna nyansera sitt svar och vrida och vända på argumenten. Eleven skriver att: ”Informella vägar innebär lobbying, propaganda, protester på gatorna m.m. Om detta skulle förekomma i ett land med demokrati så skulle det inte hända så mycket...”. Här skulle eleven exempelvis kunna utveckla resonemanget om hur informella vägar kan ha betydelse i en demokrati.

Exempel på elevsvar med utförliga och nyanserade redogörelser och analyser

Autentiskt elevsvar nummer 5 har bedömts motsvara den aktuella delen av kunskapskraven för A, det vill säga det är **utförligt och nyanserat** och eleven **förklarar komplexa** samband och drar **välgrundade** slutsatser.

För det första så betyder ju demokrati folkstyre och diktatur ungefär enväldigt styre, vilket förklarar ganska mycket. Inom en demokrati så är det hela folket som får vara med och tycka/tänka som de vill, samt vara med och besluta i frågor som rör dem själva. En diktatur kan man säga är auktoritär, där det är en eller ett fåtal personer som styr utefter sig själva utan att ta någon större hänsyn till den övriga befolkningen.

Framför allt så är det de mänskliga rättigheterna som kännetecknar en demokrati på bästa sätt och det som får fram skillnaden mellan en demokrati och diktatur. Inom demokratin måste de, i alla fall grundläggande, mänskliga rättigheterna finnas med för att det ska vara en demokrati. Och dessa grundläggande mänskliga rättigheter täcker då yttrande-, press-, tryck- och mötesfrihet, bl.a. Detta innebär att man får ha sina egna åsikter och tankar, media får hosta ut saker utan att de ska bli

starkt kontrollerade eller t.o.m. censurerade som i en diktatur. Inom diktaturen är det ju också så att människorna i princip inte får något val i hur eller vad de ska tycka/tänka. Diktatorn säger en sak och så är det helt enkelt. Om folket inte skulle lyda diktatorns order så kan vissa maktmedel tillföras som t.ex. våld eller hot, vilket om inte annat kan bli väldigt grovt. Staten kan övergå till att bli totalitär, då regimen tar ett steg till (våld, hot etc.) för att kontrollera medborgarna. Inom en demokrati handlar det mer om påverkan istället för maktmedel, man gör det med en lite finare klang. Istället för att hota eller ta till våld så använder man ord för att försöka få ett inflytande på människorna.

Något annat som är väldigt olikt de båda styrelseskicken emellan är just valmöjligheterna. Inom demokratin får ju folket vara med och rösta/fatta beslut, medan man inte riktigt har den makten att få påverka i en diktatur. Om man skulle ha val inom en diktatur kanske man bara skulle kunna rösta på ett parti ändå, inom demokratin finns det ju väldigt många olika valmöjligheter. Dessutom finns det både direkt och representativ demokrati. Direkt demokrati innebär att besluten fattas utan några mellanhänder, då man som "vanlig" medborgare har lika mycket makt som vem som helst. Representativ demokrati innebär ju istället att folket får rösta fram partier/ledare som sedan får föra deras åsikter vidare till ett parlament där besluten tas efter noggrant ifrågasättande. Det som är bra med direkt demokrati då är ju att man som medborgare får mer makt och vet precis vad man för fram till ett slutligt beslut. Nackdelar kan ju t.ex. vara att beslutet kan bli lite "oseriöst" om folk bara röstar för att rösta och rösterna inte diskuteras. Då är ju istället representativ demokrati bättre eftersom de pratas igenom noggrant och går igenom olika steg innan beslutet verkligen fattas. Däremot kan det ju ta väldigt lång tid och människorna har som sagt inte lika stor makt.

Något som även hänger ihop med de mänskliga rättigheterna (vilket i princip allt gör) så är det väldigt olika straff inom en demokrati och en diktatur. Inom en demokrati har man rätt till t.ex. tycka vad man vill. Om man tycker en viss sak "högt" inom en diktatur kanske man t.ex. kan få fängelse, om det t.ex. skulle vara något mot regimen eller liknande. Så det är ju inte alls lika lätt att påverka samhället man själv lever i inom en diktatur. Dessutom hålls allt väldigt hemligt eftersom det inte finns någon tryck- och pressfrihet, medier censureras och medborgarna får inte se/läsa/höra vad som helst. Det blir väldigt instängd och till slut borde människor nästan bli helt hjärntvättade och mer som robotar än människor, eftersom de bara blir tillsagda vad de ska göra och vad de ska tycka.

Förutom valen så kan man ju t.ex. skriva brev eller liknande för att påverka samhället på ett formellt sätt inom en demokrati. Dessutom kan man, med tillstånd, t.ex. gå ut och demonstrera/protestera med sin egen vilja, på ett då mer informellt vis. Men det är stora skillnader i just det där att ha makt och få vara med och bestämma hur man själva ska få leva.

Däremot kan det t.ex. vara olika lätt/svårt att påverka i demokratier, samt diktaturer. Vissa demokratier kanske har ganska höga krav för att man ska få rösta, och man kanske allra oftast inte får gå ut och demonstrera. Samtidigt som en diktatur kanske har den del demokratiska tankar och inte är enbart diktatur. Man kan dela in de olika skicken i fyra olika grupper:

- Funktionella demokratier – fullständiga demokratier
- Demokratier med anmärkning – demokratier som inte har alla bitar för att vara funktionella
- Hybridregimer – en blandning av demokrati och diktatur
- Auktoritära regimer – i princip enbart diktatur.

Som man ser så är det inte alltid så lätt att se exakt vad som är demokrati och diktatur, dessutom kan olika stater svikta ganska mycket emellan och det kan gå upp och ner, kanske dels beroende på omgivande stater och olika förhållanden.

Det finns även brister/svårigheter inom demokratin precis som inom diktaturer. T.ex. de som kanske är emot demokratins tankar/idéer, vissa religiösa ideologier, eller att det tar så lång tid. Eftersom

man inte får strida mot de mänskliga rättigheterna så är nog bästa sätt att försöka motargumentera och påverka människor istället för att ta till med maktmedel som våld och hot som man gör inom en diktatur. Det kanske faktiskt kan vara bättre med ett styrelseskick som i en diktatur vid får enstaka tillfällen som starka krissituationer, eftersom det tar så pass lång tid att fatta beslut inom demokratin samt att media kanske inte kan läcka ut precis allt för att skydda medborgarna.

Dessutom så kan det vara så att minoriteten kan bli förtryckt inom en demokrati eftersom det är majoriteten som avgör. Det finns en majoritetsprincip med olika steg:

- *Relativ majoritet – det alternativ som får flest röster vinner*
- *Absolut majoritet – minst 50 % av rösterna måste hamna på ett alternativ för att det ska vinna*
- *Kvalificerad majoritet – 2/3 eller 3/4 kan krävas för att ett alternativ ska vinna*
- *Konsensus – alla måste vara överens för att ett beslut ska fattas*

Så det går ju att få med hela befolkningen på samma sida inom ett beslut, men samtidigt behöver det inte alltid vara så. Så även demokratin har sina brister, men man får i alla fall vara och leva som människa i jämförelse med diktaturen.

Det som främst skiljer ett utförligt svar från ett utförligt och nyanserat svar är att det sistnämnda innehåller flera olika perspektiv och infallsvinklar. Ett exempel på detta är när eleven i stycke nummer två resonerar om vad som kännetecknar en demokrati och en diktatur samt hur maktmedel kan användas i respektive styrelseform. Här visar eleven hur såväl begreppen som förklaringarna och slutsatserna breddas, fördjupas och nyanseras. Exempelvis resonerar eleven om att det finns olika grader av diktatur. ”Om folket inte skulle lyda diktatorns order så kan vissa maktmedel tillföras som t.ex. våld eller hot...” och eleven förklarar därefter ”Staten kan övergå till att bli totalitär, då regimen tar ett steg till...”. Eleven skriver vidare att ”Inom en demokrati handlar det mer om påverkan istället för maktmedel, man gör det med en lite finare klang. Istället för att hota eller ta till våld så använder man ord för att försöka få ett inflytande på människor.” Eleven har nästan rakt igenom en problematiserande prägel på texten och gör relevanta invändningar och motargument. Eleven väger in olika aspekter och ser saker ur olika perspektiv genom att vrida och vända på argumenten (å ena sidan...å andra sidan).

Utöver detta tar eleven fram de flesta centrala delarna av det aktuella innehållet och använder relevanta begrepp med hög precision och i ett korrekt sammanhang. Eleven förklarar även de begrepp som han eller hon använder. Eleven kan se flera likheter och skillnader mellan demokrati och diktatur samt vilka maktmedel och påverkansmöjligheter som finns. Vidare konkretiseras analyser och slutsatser genom tydliga och relevanta exempel. Slutsatser förklaras med stöd i fakta och sakförhållanden.

Det första elevexemplet är mer utförligt och nyanserat än det andra elevexemplet som nu följer, men båda svaren innehåller såväl kvantitativa som kvalitativa kvaliteter som gör att de har bedömts motsvara den aktuella delen av kunskapskraven för A.

Autentiskt elevsvar nummer 6 har bedömts motsvara den aktuella delen av kunskapskraven för A, det vill säga det är **utförligt och nyanserat** och eleven förklarar **komplexa** samband och drar **välgrundade** slutsatser.

Ordet styrelseskick innebär hur man styr ett land och vem/ vilka som har makt över beslutsfattandet i politikens huvudfrågor. De två stora styrelseskickerna är demokrati och diktatur. Ordet demokrati betyder folkstyre och innebär att det är folket som ska styra landet genom allmänna och fria val där alla har rösträtt. I en demokrati ska alla ha samma rättigheter och alla är lika mycket värda. Det är majoriteten som bestämmer men majoriteten får inte använda sin makt till att förtrycka minoriteten. I en diktatur är det en eller ett fåtal ledare som styr efter sin egen vilja utan att ta hänsyn till folkets vilja eller behov, de är auktoritära. I många diktaturer är också mänskliga fri- och rättigheter beskurna. Vissa diktaturer är också totalitära vilket innebär att de försöker kontrollera sina medborgare ännu mer genom t.ex. censur, propaganda och angiverisystem.

Den stora skillnaden mellan demokrati och diktatur är att i en diktatur är folket rädda för regeringen och i en demokrati är regeringen rädda för folket. I en demokrati försöker regeringen göra folket nöjda eftersom de vill bli omvalda, men i en diktatur gör diktatorn bara efter sin egen vilja. En sak som är bra med demokrati är att det leder till debatt och man får höra olika åsikter och tänka igenom saker innan man tar beslut. Demokrati utvecklar samhället i den takt som samhället klarar, man får tid på sig att diskutera och vänja sig vid förändringar. Som man kan se i nyblivna demokratier som t.ex. Irak och Egypten så är det svårt att gå direkt från diktatur till demokrati, det tar ett tag. En annan bra sak med demokrati är att det utvecklar samhället eftersom alla vågar säga vad de tycker och framföra sina idéer. Ett bevis på detta är att de flesta i-länder i världen är demokratier och många diktaturer är fortfarande u-länder. Dock så är inte demokrati ett perfekt styrelseskick utan det finns även nackdelar. T.ex. så tar demokrati väldigt lång tid och i vissa krissituationer t.ex. krig kanske diktatur vore ett bättre styrelseskick. I en demokrati tas också allmänhetens säkerhet före individens rättigheter i vissa fall t.ex. smittskyddslagen som säger att om man har en smittsam sjukdom så måste man vara extra försiktig för att skydda andra. En annan negativ sak är att man ibland tänker för kortsiktigt eftersom det ofta är val. Då skulle en diktator kanske kunna tänka mer långsiktigt och detta kanske samhället skulle tjäna på. Men även om man kan se en del fördelar med diktatur så tycker jag att demokrati är bättre eftersom så få som möjligt blir besvikna och för att en majoritet av folket står bakom besluten och är motiverade att genomföra dem, då har de större chans att lyckas.

Maktmedel är de olika resurser och verktyg som ger tillgång till makt och används för att utöva makt. Det finns väldigt olika maktmedel i en demokrati och i en diktatur. I en diktatur kan maktmedel vara sådant som kan skrämja folket till att tycka något t.ex. vapen och hot. Det kan också vara t.ex. pengar. Dessa medel kan användas i en diktatur eftersom diktatorn inte är beroende av folket och kan göra precis som han/hon vill. I en demokrati är ledaren däremot beroende av folket så där kan maktmedel vara t.ex. förtroende till politiker eller verbal skicklighet, saker som får folket att tycka om och lita på politikern. Andra maktmedel kan vara förmåga att samarbeta och kompromissa för att få fler supportrar. Dock kan pengar också vara ett maktmedel i en demokrati t.ex. lobbying (stora organisationer med mycket pengar försöker pressa politiker till att ta vissa beslut).

Det finns olika sätt att påverka de styrande i ett land. Man brukar dela upp det i formella sätt (gå och rösta, bli medlem eller starta ett parti, skicka medborgarförslag till politiker) och informella sätt (bilda opinion, protestera, bojkotta, bilda föreningar). I en diktatur är det väldigt svårt att påverka på formella sätt eftersom det bara finns ett parti att rösta på eller det försigår valfusk. Därför får man ta till informella sätt men dessa slås ofta ner och straffas väldigt hårt. Dock kan ju detta vara till ens fördel om man försöker påverka på ett informellt sätt och det börjar skrivas i media om detta. Då kan man nå ut till flera och få flera på sin sida. Men som slutsats så är det mycket svårare att påverka i en

diktatur än i en demokrati och därför måste man hitta andra lösningar som t.ex. starta en Facebook-grupp som under revolutionerna i Tunisien och Egypten.

Svaret är innehållsrikt. Eleven tar upp många relevanta begrepp som förklaras med hög precision och i ett korrekt sammanhang. Genomgående förklarar eleven de begrepp som används i svaret. ”Ordet styrelseskick innebär...”, ”Maktmedel är de olika resurser och verktyg som ...”, ”lobbying (stora organisationer med mycket pengar försöker pressa politiker att ta vissa beslut)” och så vidare.

Eleven ger tydliga och relevanta exempel i sin analys. Exempelvis skriver eleven i stycke nummer två:

Den stora skillnaden mellan demokrati och diktatur är att i en diktatur är folket rädda för regeringen och i en demokrati är regeringen rädda för folket. I en demokrati försöker regeringen göra folket nöjda eftersom de vill bli omvalda, men i en diktatur gör diktatorn bara efter sin egen vilja. En sak som är bra med demokrati är att det leder till debatt och man får höra olika åsikter och tänka igenom saker innan man tar beslut. Demokrati utvecklar sambället i den takt som sambället klarar, man får tid på sig att diskutera och vänja sig vid förändringar. Som man kan se i nyblivna demokratier som t.ex. Irak och Egypten så är det svårt att gå direkt från diktatur till demokrati, det tar ett tag.

Eleven problematiserar, gör relevanta invändningar och tar fram motargument. Eleven väger in olika aspekter och ser saker ur olika perspektiv genom att vrida och vända på argumenten. Exempelvis skriver eleven att demokrati inte heller är ”ett perfekt styrelseskick” och därefter följer flera orsaker som avslutas med att eleven ändå motiverar varför hon eller han anser att demokrati trots allt är ett bättre styrelseskick än en diktatur. Vidare konkretiseras analyser och slutsatser genom tydliga och relevanta exempel eller genom att eleven drar paralleller. Slutsatser förklaras med stöd i fakta och sakförhållanden. Det visar eleven exempelvis i det sista stycket som handlar om formella och informella sätt att påverka.

Eleven visar även exempel på komplexa icke-linjära samband. Eleven skriver i sista stycket att det är svårt att påverka med formella sätt i en diktatur (X) eftersom det till exempel bara finns ett parti att rösta på, vilket kan göra att folk tar till informella sätt (Y) som ofta slås ner hårt (Z1), men det kan leda till att media skriver om det och då kan man få fler på sin sida (Z2).

Har längden på provsvaret någon betydelse?

Det kan ofta vara så att ett översiktligt svar är mer kortfattat medan ett utförligt svar är mer innehållsrikt och fylligt och därmed längre. Det finns dock inget givet samband mellan svarets längd och svarets kvalitet. Ett långt svar kan exempelvis innehålla resonemang som mest går runt i samma banor genom att samma resonemang upprepas men med annorlunda ordval. Svaret är visserligen långt men eleven har kanske använt många ord för att komma fram till få slutsatser. Vidare kan eleven ha en förmåga att skriva fylliga svar, men innehållet motsvarar inte förmågan att använda samhällsvetenskapliga begrepp med precision eller att dra välgrundade slutsatser ur olika perspektiv. Det kan även vara så att en elev redogör för en mängd begrepp utan att för den skull dra några slutsatser. Likaså kan en elev som är färdig ändå visa att han eller hon behärskar såväl samhällsvetenskapliga begrepp ur olika perspektiv som förmågan att använda dem i analys och slutsatser. Därför är det självklart svarets kvalitet som är avgörande och inte svarets längd i sig.

Däremot kan det ibland krävas en viss kvantitet för att få fram kvalitativa nyanser i svaret. För att eleven ska kunna visa sin förmåga att använda relevanta begrepp i en analys behövs det ofta ett längre svar för att få fram olika aspekter. Detta gör att utförliga och nyanserade svar oftast är längre än översiktliga svar.

Ska elevens språkliga förmåga vägas in i bedömningen?

Elevens förmåga att använda ämnesspecifika begrepp med mer eller mindre hög precision och i ett korrekt sammanhang är en aspekt som betonas i stödet. Uppgiften är öppen till sin karaktär och eleven kan visa om han eller hon har ett rikt språkligt uttryckssätt i användningen av samhällsvetenskapliga begrepp och i analysen. Däremot ska elevens språk i allmänhet inte påverka bedömningen. Elevens språkliga förmåga kan dock självklart påverka kvaliteten genom att analysen exempelvis blir tydligare när eleven är mer stringent i sitt språk.

Hur bedömer man svar som inte uppfyller aktuellt kunskapskrav för en viss nivå?

Syftet med bedömningsstödet är att peka på ”typsvar” som motsvarar kvaliteter på nivån för E, C och A i relation till den aktuella del av kunskapskraven som bedöms i uppgiften. Elever uppfyller dock inte alltid kunskapskraven för en viss nivå. Hur bedömer man en elev som exempelvis skriver ett svar som delvis motsvarar de aktuella delarna av kunskapskraven för nivån för C och delvis för nivån på E? I den uppgift som ingår i detta bedömningsstöd kan det till exempel innebära att en elev skriver utförligt kring likheter och skillnader, men när det gäller redogörelsen och analysen kring maktmedel och påverkansmöjligheter är svaret översiktligt och eleven förklarar i stort sett enbart enkla samband.

Utifrån de elevsvar som ligger till grund för detta stöd kan utläsas att generellt sett har elever lättare att definiera vad som kännetecknar en demokrati respektive en diktatur samt att ta fram likheter och skillnader dem emellan än att resonera kring maktmedel och påverkansmöjligheter. Elever som skriver utförliga svar på den första delfrågan skriver inte alltid lika utförligt kring maktmedel och påverkansmöjligheter. En annan erfarenhet är att elever som skriver mer översiktliga svar oftast besvarar delfrågorna en och en medan elever som skriver utförliga och nyanserade svar i högre grad väver samman de tre delfrågorna i sitt svar.

Vidare visar erfarenheter från de autentiska elevsvaren att flera elever exempelvis räknar upp många samhällsvetenskapliga begrepp utan att tillämpa dem i någon högre grad. Även i den aktuella delen av kunskapskraven som motsvarar nivån för E uttrycks att eleven, utöver att kunna redogöra för ett innehåll, ska kunna analysera innehållet och förklara enkla samband samt dra enkla slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation. Det räcker alltså inte att ta upp en mängd begrepp kring demokrati och diktatur utan eleven måste även dra vissa slutsatser.

Här är det centralt att lyfta fram bedömningens formativa aspekter, det vill säga att provet används som en möjlighet att tydliggöra hur eleven kan utveckla sitt lärande. I den här återkopplingen är bedömningsaspekterna ett centralt verktyg. Genom att knyta an till bedömningsaspekterna i återkopplingen blir informationen till eleven tydligare och därmed bättre. Eleven kanske kan en mängd begrepp och behöver utveckla sin förmåga att använda dessa i en analys. Eleven kanske behöver underbygga sina resonemang med tydligare stöd i fakta, ge fler relevanta exempel eller belysa fler perspektiv i sitt resonemang?

Hur kan uppgiften användas i undervisningen?

Uppgiften är i första hand utformad som ett skriftligt prov som skrivs av elever i klassrummet. En annan möjlighet att använda uppgiften är att eleverna får ha med sig olika hjälpmedel till klassrummet när de skriver sin analys. Uppgiften skulle även kunna användas som till exempel en inlämningsuppgift eller någon form av muntlig examination. Detta skulle dock ge lite andra förutsättningar. Om eleverna till exempel skulle skriva den som en inlämningsuppgift finns det möjlighet att de kan utveckla svaren genom att ta hjälp av olika källor och så vidare. Då skulle även andra delar av kursens centrala innehåll och kunskapskrav bli aktuella, exempelvis elevens förmåga att söka, granska och tolka information från olika källor. En inlämningsuppgift ställer även andra krav på att kontrollera att det verkligen är eleven själv som har skrivit uppgiften. De bedömningsanvisningar som finns i detta bedömningsstöd är alltså skrivna med utgångspunkt i att eleverna skriver uppgiften som ett prov i klassrummet i syfte att renodla de kunskapskrav som står i centrum för detta bedömningsstöd.

Uppgiften kan användas när man i undervisningen arbetar med frågor kring demokrati och diktatur. Erfarenheter visar att uppgiften även kan användas i slutet av en kurs, i form av en oförberedd uppgift som skrivs i klassrummet.

Vid utarbetandet av bedömningsstödet fick en majoritet av de elever som deltog först ha undervisning om det aktuella området för att därefter skriva uppgiften som ett prov i klassrummet. Dessa elever gjorde detta i början av samhällskunskapskursen. Ett antal elever, som hade läst i princip hela samhällskunskapskursen, fick också oförberett skriva uppgiften som ett prov i klassrummet. En jämförelse mellan dessa elevsvar visar att de elever som skrev uppgiften i början av kursen och i direkt anslutning till att de hade haft undervisning om området visade goda kunskaper om olika begrepp kring demokrati och diktatur, men när det gäller analysen kring makt och påverkan skrev de ibland ur ett något snävare perspektiv än de elever som fick skriva uppgiften i slutet av kursen. De elever som oförberett fick skriva uppgiften i slutet av kursen visade på en större bredd så till vida att de i högre utsträckning hade lärt sig att analysera och dra slutsatser under kursens gång. Eftersom de inte hade läst på något särskilt inför uppgiften återfanns inte uppräknings av begrepp kring demokrati och diktatur, som var relativt vanligt i de andra elevernas provsvar, utan fler resonemang kretsade kring makt och påverkan, bland annat medias roll samt ekonomiska, politiska och historiska perspektiv. Däremot innehöll dessa elevsvar inte lika stort antal specifika samhällsvetenskapliga begrepp kring demokrati och diktatur.

Det finns således ett stort antal möjligheter att använda uppgiften (eller liknande uppgifter) och det finns för- och nackdelar med olika examinationsformer. Även ett prov i klassrummet har sina brister. En erfarenhet som gjordes i samband med bedömningsstödet utformning var att flera elever uttryckte tidsbrist. De flesta elever fick 60 minuter till sitt förfogande och även om majoriteten ansåg att det räckte så fanns det flera elever som upplevde det som stressigt och de kände att de inte fick med allt som de ville ha med. Några elever fick längre tid på sig och där förekom inte samma kommentarer från eleverna. Avslutningsvis kan man tillägga att oavsett vilken examinationsuppgift som man väljer att göra så är det viktigt att vara medveten om att valet kan påverka bedömningen.

Vilken betydelse kan undervisningen ha?

I undervisningen får elever redskap att kunna lära sig om det aktuella innehållet. Då avses inte enbart själva stoffet utan även hur elever exempelvis kan lära sig att basera sina slutsatser på sakförhållanden eller att använda samhällsvetenskapliga begrepp i en analys osv. Det är viktigt att de i förväg utvalda bedömningsaspekterna får genomslag i undervisningen. Om man i planeringen bestämmer sig för att man i bedömningen ska titta på i vilken utsträckning eleven kan jämföra (likheter/skillnader), använda relevanta begrepp, underbygga sin analys med exempel samt byta perspektiv, måste detta vara centrala delar i undervisningen. Det är viktigt med en röd tråd mellan undervisning och bedömning.

För att en elev i sitt svar till exempel ska visa på kunskaper som motsvarar aktuell del av kunskapskraven för nivån för E räcker det inte med att eleven kan räkna upp ett antal begrepp som förklaras utan begreppen ska även användas i ett sammanhang. Genom undervisningen kan elever få information om vad de aktuella kunskapskraven innebär. Där kan bedömningsaspekterna med fördel användas. På samma sätt kan man i undervisningen exempelvis samtala om vad det innebär att se saker ur olika perspektiv och ge exempel på nyanserade svar.

Yrkesprogram och högskoleförberedande program

Uppgiften är utprovad på elever som läser kursen samhällskunskap 1a1 och 1b. Samma uppgift och samma bedömningsmatris har använts av såväl elever som läser på yrkesprogram som på högskoleförberedande program.

Tidigare forskning tyder på att elever på yrkesprogram i högre utsträckning än elever på studieförberedande program får ta del av prov som innehåller korta faktafrågor.¹⁰ Eftersom de kunskapskrav som står i fokus för detta bedömningsstöd är likalydande för samtliga elever behöver även elever på yrkesprogram i undervisningen ges möjlighet att utveckla sin förmåga att till exempel se samband eller likheter och skillnader. Att förklara samband kan göras på olika kvalitativa nivåer, men enligt kursplanen ska samtliga elever lära sig detta.

Hur kan stödet användas i formativt syfte?

I bedömningsstödet lyfts i olika sammanhang fram hur stödet kan användas i formativt syfte, det vill säga som ett redskap för att utveckla elevers lärande. Ett sätt att ge elever tydlig återkoppling är att använda en matris. Tanken är att matrisen ska kunna utgöra ett redskap för läraren vid bedömningen. Dels ska den underlätta vid bedömningen för att se vad eleven i sitt svar visar att han eller hon kan, dels kan matrisen utgöra ett redskap när läraren kommunicerar med eleven om vad han eller hon kan utveckla i sitt lärande. En summativ och formativ bedömning kan alltså kombineras.

Matrisen är i första hand tänkt att ge lärare ett ämnes- och bedömningspråk i syfte att lättare kunna kommunicera med andra kollegor och med eleverna. En förhoppning är att matrisen och övriga delar av bedömningsstödet, framför allt utifrån de konkretiserade bedömningsaspekterna, kan bidra till att lärare lättare kan sätta ord på vad som motsvarar de olika kunskapskraven. Därmed kan man tydligare förklara vad man bedömer. Exempelvis kan man utifrån en uppgift och de kunskapskrav som hör till uppgiften samtala med eleverna om vad de visar för kunskaper, vad de kan vidareutveckla och hur de kan gå till väga för att utveckla sitt lärande. Om denna återkoppling sker vid flera tillfällen kan det leda till att fler elever lär sig att till exempel basera sina slutsatser på sakförhållanden, att se saker ur olika perspektiv, att ge tydliga exempel eller vad det nu kan vara som de behöver utveckla. Tanken är även att lärare ska kunna få inspiration att själv utforma matriser eller andra sätt att ge återkoppling.

10. Odenstad, Christina (2010) Prov och bedömning i samhällskunskap. Karlstads universitet.

Uppgiften

Nedan följer den uppgift som ligger till grund för detta bedömningsstöd. Uppgiften har utarbetats i samarbete med lärare och elever som läser kursen samhällskunskap 1a1 och 1b. Eleverna har besvarat uppgiften i klassrummet i form av ett skriftligt prov. De har haft mellan 60 minuter till 80 minuter till sitt förfogande.

Att leva i en demokrati eller i en diktatur

Ett land kan styras på olika sätt och detta påverkar människors liv. Människors möjlighet att påverka samhället kan se olika ut beroende på om de lever i en demokrati eller i en diktatur.

Makt innebär en möjlighet att påverka till exempel hur samhället ska vara uppbyggt och fungera. Om någon har förmåga att påverka någon annan att handla på ett visst sätt utövas makt. Det finns olika typer av makt och olika maktmedel, det vill säga olika sätt att använda makt. Olika grupper i samhället har också olika möjlighet att påverka och utöva makt.

Du ska nu besvara följande frågor som handlar om hur makt och påverkan kan se olika ut i en demokrati och i en diktatur.

Skriv en sammanhängande text och försök att vara så utförlig som möjligt i ditt svar.

- Jämför ett demokratiskt styrelseskick med en diktatur. Vad kännetecknar dessa olika styrelseskick? Ta fram flera olika saker och förklara skillnaderna.
- Vilka maktmedel kan användas i en demokrati respektive i en diktatur? Hur och varför används dessa?
- Vilka möjligheter respektive svårigheter har människor att påverka samhällets utveckling i en demokrati respektive i en diktatur?

Följande del av kunskapskraven prövas i uppgiften:

E	C	A
Eleven kan översiktligt redogöra för och analysera olika samhällens organisation och samhällsförhållanden samt de bakomliggande idéerna. I sin analys förklarar eleven enkla samband och drar enkla slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation.	Eleven kan utförligt redogöra för och analysera olika samhällens organisation och samhällsförhållanden samt de bakomliggande idéerna. I sin analys förklarar eleven samband och drar välgrundade slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation.	Eleven kan utförligt och nyanserat redogöra för och analysera olika samhällens organisation och samhällsförhållanden samt de bakomliggande idéerna. I sin analys förklarar eleven komplexa samband och drar välgrundade slutsatser om likheter och skillnader mellan olika samhällens organisation.

Möjliga överföringsvärden till andra ämnen

Bedömningsstödet är utprovat i ämnet samhällskunskap. Det kan dock även finnas vissa överföringsvärden till andra ämnet som till exempel historia och naturkunskap där kunskapskraven också innehåller progressionsuttrycken översiktligt, utförligt samt utförligt och nyanserat. Det som skiljer kunskapskraven åt är att i historia och naturkunskap anges dessa progressionsuttryck i samband med att eleverna ska redogöra för, inte att de även ska analysera. Det innebär att det främst är den övre delen av matrisen som är aktuell.

Däremot är det viktigt att även en redogörelse som motsvarar aktuell del av kunskapskraven för A inte enbart innebär att eleven räknar upp fler faktakunskaper. En utförlig och nyanserad redogörelse handlar också om att ta upp saker ur olika perspektiv. Det finns alltså såväl en kvalitativ progression som en kvantitativ progression från kunskapskrav E till A, från översiktligt till utförligt och nyanserat.

Vid en jämförelse mellan kunskapskraven för kurserna historia 1a1 och 1b och samhällskunskap 1a1 och 1b går det att se några likheter. Nedan följer ett utdrag ur delar av kunskapskraven för kurserna historia 1a1 och 1b.

E	C	A
<p>Eleven kan översiktligt redogöra för förändringsprocesser, händelser och personer under olika tidsperioder samt för olika tolkningar av dem. Dessutom kan eleven översiktligt redogöra för förloppen av förändringsprocesserna och händelserna samt deras orsaker och konsekvenser. Eleven ger exempel på några enskilda personer och förklarar översiktligt deras betydelse för olika skeenden. Eleven ger enkla exempel på, och förklarar översiktligt, samband mellan skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden. Dessutom kan eleven dra några enkla slutsatser om vad skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden kan ha för betydelse för framtiden.</p>	<p>Eleven kan utförligt redogöra för förändringsprocesser, händelser och personer under olika tidsperioder samt för olika tolkningar av dem. Eleven jämför de olika tolkningarna, förordar en av dem och motiverar med enkla omdömen sitt val. Dessutom kan eleven utförligt redogöra för förloppen av förändringsprocesserna och händelserna samt deras orsaker och konsekvenser. Eleven ger exempel på några enskilda personer och förklarar utförligt deras betydelse för olika skeenden. Eleven ger enkla exempel på, och förklarar utförligt, samband mellan skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden. Dessutom kan eleven dra några välgrundade slutsatser om vad skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden kan ha för betydelse för framtiden.</p>	<p>Eleven kan utförligt och nyanserat redogöra för förändringsprocesser, händelser och personer under olika tidsperioder samt för olika tolkningar av dem. Eleven jämför de olika tolkningarna, förordar en av dem och motiverar med nyanserade omdömen sitt val. Dessutom kan eleven utförligt och nyanserat redogöra för förloppen av förändringsprocesserna och händelserna samt deras orsaker och konsekvenser. Eleven ger exempel på några enskilda personer och förklarar utförligt och nyanserat deras betydelse för olika skeenden. Eleven ger komplexa exempel på, och förklarar utförligt och nyanserat, samband mellan skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden samt argumenterar för och emot olika sätt att se på dessa samband. Dessutom kan eleven dra några välgrundade och nyanserade slutsatser om vad skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden kan ha för betydelse för framtiden.</p>

I den aktuella delen av kunskapskraven i historia används progressionsuttrycken **översiktligt/utförligt/utförligt och nyanserat** tillsammans med verbet redogöra för, men det anges även att dessa redogörelser innefattar att förklara exempelvis ”orsaker och konsekvenser”. Vidare uttrycks i kunskapskraven som motsvarar E att: ”Eleven ger **enkla** exempel på, och förklarar **översiktligt**, samband mellan skeenden i det förflutna och förhållanden i nutid. Dessutom kan eleven dra några **enkla** slutsatser om vad skeenden i det förflutna och i förhållanden i nutiden kan ha för betydelse för framtiden.” Innehållet i detta bedömningsstöd kan därför delvis överföras till ämnet historia även när det gäller de delar som handlar om att förklara samband och att dra slutsatser.

Ett annat överföringsvärde kan handla om att elever, såväl i samhällskunskap som i historia, behöver använda relevanta begrepp i ett sammanhang, exempelvis i analys och slutsatser. I de aktuella delarna av kunskapskraven för C och A anges vidare att eleven i historia ska kunna se saker ur olika perspektiv. Eleven ska exempelvis kunna ”**jämföra olika tolkningar**”. Detta har också likheter med de resonemang som förs om ämnet samhällskunskap.

En jämförelse med kurserna naturkunskap 1a1 och 1b visar att även här finns vissa likheter med de resonemang som förs i detta bedömningsstöd. Här följer delar av de kunskapskrav som anges för E:

Eleven kan översiktligt diskutera frågor med naturvetenskapligt innehåll som har betydelse för individ och samhälle. I diskussionen använder eleven kunskaper om naturvetenskap för att ställa enkla frågor samt för att ge enkla förklaringar och argument. Dessutom kan eleven ge några exempel på tänkbara ställningstaganden eller handlingsalternativ samt ge enkla argument för dessa.

Här framkommer att progressionsuttrycket översiktligt används i ett sammanhang där eleven ska kunna ställa frågor och ge förklaringar och argument. Vidare finns det en progression som liknar den som diskuteras i relation till ämnet samhällskunskap. Exempelvis ska elevens förklaringar och argument, för att motsvara aktuell del av kunskapskraven för A i naturkunskap, vara **komplexa**. Eleven ska ge **välgrundade och nyanserade** argument. Även här kan de resonemang som förs i detta bedömningsstöd om analys och slutsatser samt begreppsanvändning till vissa delar överföras till ämnet naturkunskap. Det går alltså att dra vissa paralleller till andra ämnen, men det kan också vara viktigt att påpeka att olika ämnen är ämnesspecifika. Det inte är det samma att exempelvis göra en analys i samhällskunskap som i naturkunskap eller i historia och det finns även ämnesspecifika förmågor i respektive ämne.